

IQTISODIYOT SOTSIAL INSITUT SIFATIDA

Aralova Iroda Zokir Qizi

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti O'zbek tili talimi fakulteti ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası
Sotsiologiya yo'nalishi 2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolaning mavzusi "Iqtisodiyot sotsial institut sifatida" deb nomlanib, uning asosiy maqsadi iqtisodiyotning ijtimoiy institut sifatida jamiyatda qanday o'rin tutishi, uning asosiy vazifalari va jamiyat rivojlanishidagi ahamiyatini o'rganishdir. Shu bilan birga, iqtisodiyot va boshqa sotsial institutlarning o'zaro bog'liqligi, iqtisodiyotning milliy, madaniy va ijtimoiy omillar bilan qanday aloqadorligini ham tahlil qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Iqtisodiyot, jamiyat, sotsial insitut, ijtimoiy omillar.

Kirish. Iqtisodiyot nafaqat ishlab chiqarish, taqsimlash va iste'mol jarayonlarini o'z ichiga olgan tizim, balki insonlarning kundalik hayoti, ijtimoiy munosabatlari va milliy qadriyatlariga ham ta'sir ko'rsatadigan katta bir sotsial institut sifatida qaraladi. Bugungi kunda iqtisodiyotning ijtimoiy rolini tushunish jamiyat taraqqiyoti va insonlar farovonligining o'zaro bog'liqligini anglash uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu boisdan, iqtisodiyotni sotsial institut sifatida o'rganish dolzarb masalalardan biridir.

Ushbu tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi: iqtisodiyotning sotsial institut sifatidagi tushunchasi va mohiyatini o'rganish - iqtisodiyotning faqat iqtisodiy jarayonlar tizimi emas, balki jamiyatdagi asosiy sotsial institutlardan biri sifatidagi o'rnini tushunish.

Sotsial institut sifatida iqtisodiyotning funksiyalarini aniqlash – Bu bo'limda iqtisodiyotning jamiyatdagi ijtimoiy vazifalari, jumladan, resurslarni taqsimlash, mehnat bozorini shakllantirish va xalq farovonligini oshirish kabi aspektlari yoritiladi.

Iqtisodiy tizimlar va sotsial institutlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni tahlil qilish – Iqtisodiyotning boshqa sotsial institutlar (oilaviy, ta'lim, siyosiy) bilan bog'liqligi va ularning o'zaro ta'sir mexanizmlari o'rganiladi. Ushbu ishning ilmiy-empirik asosi sifatida iqtisodiy va sotsial nazariyalar, davlat iqtisodiy siyosati va ijtimoiy rivojlanish maqsadlari bo'yicha ilmiy adabiyotlar va statistik ma'lumotlar xizmat qiladi. Shuningdek, O'zbekiston iqtisodiyotining sotsial institut sifatida o'ziga xos jihatlarini ham ko'rib chiqish, milliy va an'anaviy qadriyatlarining iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyatini aniqlash

ham ushbu kurs ishining muhim tomonlaridan biridir. Ushbu yondashuv orqali iqtisodiyotning sotsial institut sifatidagi roli, uning samaradorligi va kelajakdagi istiqbollari yuzasidan muhim xulosalar chiqariladi.

Mazkur kurs ishi nafaqat nazariy bilimlarni oshirish, balki iqtisodiyotning ijtimoiy institut sifatidagi o'rni va ahamiyatini amaliy jihatdan tushunishga xizmat qiladi.

Sotsial institutning umumiy tavsifi va turlari.

Sotsial institutlar insonlarning kundalik hayotini tartibga soluvchi, ijtimoiy me'yorlarni shakllantiruvchi va jamiyatning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlovchi asosiy tizimlardir. Sotsial institutlarning eng muhim jihatlaridan biri shundaki, ular ijtimoiy munosabatlarni izchil rivojlantirish va jamiyat a'zolari o'rtasida o'zaro muvozanatni saqlash vazifasini bajaradi. Ular jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Har bir sotsial institut o'ziga xos maqsad va funktsiyalarni bajaradi, shu orqali jamiyatning umumiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Sotsial institutlar ijtimoiy tuzilmalarni saqlab qolish, ularning me'yoriy bilan qanday bog'liq ekanligini ko'rib chiqish lozim. Iqtisodiyot sotsial institut sifatida jamiyat a'zolari o'rtasidagi xususiyatlarini qo'llab-quvvatlash va barqaror hayot tarzini ta'minlash uchun zarur vositalardir. Ular jamiyatning turli sohalarida faoliyat yuritadi va aholi ehtiyojlarini qondirishda asosiy vazifalarni bajaradi. Sotsial institutlarning mavjudligi jamiyat hayotining barcha jihatlarini tartibga soladi va insonlarning birgalikda yashash jarayonlarini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Ushbu institutlar orqali insonlar turli ijtimoiy ehtiyojlarini qondiradi va o'zaro muvozanatli hamkorlikni shakllantiradi. Iqtisodiyotning sotsial institut sifatidagi o'rni va roli haqida to'xtaladigan bo'lsak, uning jamiyat hayotidagi ahamiyatini to'liq tushunish uchun iqtisodiyotning boshqa sotsial institutlar ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishga xizmat qiluvchi tizimdir.¹ Iqtisodiyot orqali insonlarning turmush darajasini yaxshilash, turli ehtiyojlarini qondirish va jamiyatdagi iqtisodiy farovonlikni oshirish maqsadida muhim jarayonlar amalga oshiriladi. Iqtisodiyotning sotsial institut sifatida roli insonlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni tashkil etishdan iborat bo'lib, u resurslarni samarali taqsimlash orqali ijtimoiy adolatga erishishga yordam beradi. Iqtisodiyotning sotsial institut sifatidagi o'rni va roli haqida to'xtaladigan bo'lsak, uning jamiyat hayotidagi ahamiyatini to'liq tushunish uchun iqtisodiyotning boshqa sotsial institutlar bilan qanday bog'liq ekanligini ko'rib chiqish lozim. Iqtisodiyot sotsial institut sifatida jamiyat a'zolari

¹ Abduvohidov A". O'zbekiston iqtisodiy siyosati va islohotlar yo'nalishlari". Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi-2019.

o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishga xizmat qiluvchi tizimdir. Iqtisodiyot orqali insonlarning turmush darajasini yaxshilash, turli ehtiyojlarini qondirish va jamiyatdagi iqtisodiy farovonlikni oshirish maqsadida muhim jarayonlar amalga oshiriladi. Iqtisodiyotning sotsial institut sifatida roli insonlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni tashkil etishdan iborat bo'lib, u resurslarni samarali taqsimlash orqali ijtimoiy adolatga erishishga yordam beradi. Iqtisodiyotning sotsial institut sifatidagi o'rni va roli haqida to'xtaladigan bo'lsak, uning jamiyat hayotidagi ahamiyatini to'liq tushunish uchun iqtisodiyotning boshqa sotsial institutlar bilan qanday bog'liq ekanligini ko'rib chiqish lozim. Iqtisodiyot sotsial institut sifatida jamiyat a'zolari o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishga xizmat qiluvchi tizimdir. Iqtisodiyot orqali insonlarning turmush darajasini yaxshilash, turli ehtiyojlarini qondirish va jamiyatdagi iqtisodiy farovonlikni oshirish maqsadida muhim jarayonlar amalga oshiriladi. Iqtisodiyotning sotsial institut sifatida roli insonlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni tashkil etishdan iborat bo'lib, u resurslarni samarali taqsimlash orqali ijtimoiy adolatga erishishga yordam beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, iqtisodiyotni sotsial institut sifatida shakllantirish va mustahkamlash jarayoni jamiyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy tenglik va farovonlikka erishish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonda davlat, xususiy sektor, hamda xalqaro hamkorlik asosiy o'rin tutadi. Davlatning iqtisodiy siyosati orqali ijtimoiy adolat, teng imkoniyatlar va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar ko'riladi. Soliq tizimi, ijtimoiy himoya dasturlari, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga qaratilgan investitsiyalar orqali iqtisodiy barqarorlik saqlanib, aholining turmush darajasini oshirishga e'tibor qaratiladi.

Iqtisodiyotni sotsial institut sifatida mustahkamlashning asosiy tamoyillaridan biri bu ijtimoiy tenglik va adolatni ta'minlashdir. Davlat tomonidan kam ta'minlangan qatlamlarni qo'llab-quvvatlash, ularga iqtisodiy imkoniyatlar yaratish orqali jamiyatda teng imkoniyatlar va adolatga asoslangan tizim shakllantiriladi. Bu tamoyillar orqali jamiyatdagi ijtimoiy muvozanatni saqlash, farovonlikni oshirish va iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlash imkoniyatiga ega bo'lamiz. Iqtisodiyotning sotsial institut sifatida rivojlanishi orqali barcha jamiyat a'zolari uchun imkoniyatlar tenglashtiriladi, bu esa ijtimoiy barqarorlik va jamiyat birligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

Iqtisodiyotni sotsial institut sifatida mustahkamlashda mehnat bozori va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish katta ahamiyatga ega. Davlat tomonidan yangi ish o'rinlari yaratish, xususiy sektorni rag'batlantirish va

tadbirkorlikni rivojlantirish orqali aholining daromadlarini oshirish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga intilish mavjud. Mehnat bozori va tadbirkorlikning rivojlanishi iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, aholining iqtisodiy faolligini kuchaytiradi va jamiyatda iqtisodiy farovonlikni oshirishga hissa qo'shadi. Bunday choralar orqali aholining turmush darajasini yaxshilash va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish mumkin.² Iqtisodiyotni sotsial institut sifatida shakllantirish jarayonida davlatning ijtimoiy himoya tizimi ham muhim o'rin tutadi. Ijtimoiy himoya tizimi orqali aholining ehtiyojmand qatlamlarini qo'llab-quvvatlash, ularga ijtimoiy yordam va imtiyozlar yaratish orqali davlat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.³ Bu tizim nafaqat iqtisodiy himoyani ta'minlaydi, balki jamiyatda ijtimoiy xavfsizlik, adolat va barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi. Ijtimoiy himoya tizimining samaradorligi aholining turmush darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, jamiyatdagi iqtisodiy tenglikni saqlashda muhim o'rin tutadi. Kelajakda iqtisodiyotni sotsial institut sifatida yanada kuchaytirish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida hamkorlikni mustahkamlash, xalqaro hamkorlik imkoniyatlarini kengaytirish va ekologik barqarorlikka e'tibor qaratish muhim bo'ladi. Shu orqali O'zbekiston iqtisodiyotni yanada samarali va barqaror tizim sifatida shakllantirishga erishadi va jamiyatda ijtimoiy farovonlikni oshirishga yo'naltirilgan siyosatni davom ettiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shavkat Mirziyoyev. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Abduvohidov A. "O'zbekiston iqtisodiy siyosati va islohotlar yo'nalishlari". Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2019.
3. Toshmuhamedov U. "Ijtimoiy iqtisodiyot asoslari". Toshkent: Ma'naviyat, 2020.

² Toshmuhamedov U. "Ijtimoiy iqtisodiyot asoslari". Toshkent: Ma'naviyat, 2020.

³ Shavkat Mirziyoyev. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". Toshkent: O'zbekiston, 2021.